

**ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ**

ISSN 2663-0265 (print) ISSN 2663-0273 (online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

**МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ**

**Антон Васильович БАДЕР**

Доктор політичних наук, професор,  
директор навчально-наукового інституту  
соціальних і гуманітарних наук,  
ДЗ «Луганський національний університет  
імені Тараса Шевченка»,  
вул. Івана Банка, 3, Полтава, 36003, Україна  
E-mail: [bader@meta.ua](mailto:bader@meta.ua),

**Світлана Олександрівна ВОВК**

Доктор політичних наук, професор,  
завідувач кафедри політології і  
міжнародних відносин,  
ДЗ «Луганський національний університет  
імені Тараса Шевченка»,  
вул. Івана Банка, 3, 36003, Полтава, Україна  
E-mail: [vovk\\_sa\\_79@ukr.net](mailto:vovk_sa_79@ukr.net),

**Вікторія Юрївна МЕДВЕДСЬКА**

Доктор філософії зі спеціальності 052  
«Політологія»,  
доцент кафедри політології і  
міжнародних відносин,  
ДЗ «Луганський національний університет  
імені Тараса Шевченка»,  
вул. Івана Банка, 3, 36003, м. Полтава, Україна  
E-mail: [viktoriiia.medvedsk@gmail.com](mailto:viktoriiia.medvedsk@gmail.com),

УДК 323.28+327]:28

**ІСЛАМ ЯК ОБ'ЄДНЮЮЧА СИЛА АТОМІЗОВАНОЇ СТРУКТУРИ  
МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ**

Received 14 June 2024; revised 27 June 2024; accepted 29 June 2024

DOI: 10.15421/352428

**Анотація**

*У роботі зосереджено увагу на встановленні та аналізі основних характеристик міжнародного тероризму, що дозволили йому виступити потужним інструментом впливу на глобальний політичний процес. Зазначається, що до початку XXI ст. тероризм виріс у вид зовнішнього збройного насилля, що надав можливість застосувати асиметричний удар (11 вересня 2001 р.) проти центральної держави сучасної міжнародної системи. Наголошено, що незважаючи на поступове згасання могутності, США в цей період залишались найпотужнішим актором як в економічній, так і у військовій сфері. Підкреслено, що аналізований феномен надав чи не єдину можливість опосередкованого впливу як на політичну систему США, так і на політичні процеси у світі загалом.*

*У процесі аналізу заявленої теми встановлено, що до ключових ознак міжнародного тероризму слід віднести: непідпорядкованість діяльності терористичних угруповань міжнародним системам безпеки, зокрема ООН, та обмеженість засобів останньої у тиску на позадержавного суб'єкта. Зазначено, що другою ознакою є антиетатичність та транскордонність, що на практиці реалізується через мережевий характер застосування цього виду зовнішнього збройного насилля. Вказано, що до третьої ознаки належить іслам як ідеологія аналізованого феномену. Акцентовано увагу, що думки більшості дослідників збігаються в тому, що саме іслам є тією силою, що підпорядковує єдиним цілям децентралізовані та, навіть, атомізовані структурні компоненти сучасного міжнародного тероризму. Водночас підкреслено, що в академічному середовищі є суттєві розбіжності в розумінні*

основ міжнародного тероризму як явища, а саме у визначенні першорядності соціально-економічного (соціально розшарування в сучасному світі) або культурно-релігійного (боротьба за глобальне поширення ісламу) фактору. Зауважено, що на розв'язання заявленого протиріччя планується спрямувати зусилля у наступних розвідках.

**Ключові слова:** міжнародний тероризм, антиетатичність, атомізованість, іслам як ідеологія, транскордонність.

## ISLAM AS THE UNIFIING FORCE OF THE ATOMIZED STRUCTURE OF INTERNATIONAL TERRORISM

### *Abstract*

*The work focuses on establishing and analyzing the main characteristics of international terrorism, which allowed it to act as a powerful tool of influence on the global political process. It is noted, that by the beginning of the XXI century terrorism grew into a form of external armed violence, which made it possible to use an asymmetric strike (September 11<sup>th</sup>, 2001) against the central state of the modern international system. It is emphasized that despite the gradual fading of power, the USA during this period remained the most powerful actor in both the economic and military spheres. It is emphasized that the analyzed phenomenon provided almost the only possibility of indirect influence both on the US political system and on political processes in the world in general.*

*In the process of analyzing the stated topic, it was established that the key features of international terrorism should include: the non-subordination of the activities of terrorist groups to international security systems, in particular the UN, and the limited means of the latter in putting pressure on a non-state entity. It is noted that the second feature is anti-statism and cross-border nature, which in practice is realized due to the network nature of the use of this type of external armed violence. It is indicated that Islam as the ideology of the analyzed phenomenon belongs to the third characteristic. It is emphasized that the opinions of most researchers agree that Islam is the force that subordinates the decentralized and even atomized structural components of modern international terrorism to single goals. At the same time, it is emphasized that in the academic environment there are significant differences in the understanding of the foundations of international terrorism as a phenomenon, namely in determining the primacy of the socio-economic (social stratification in the modern world) or cultural-religious (struggle for the global spread of Islam) factor. It was noted that efforts are planned to be directed to the solution of the stated contradiction in the following investigations.*

**Keywords:** international terrorism, anti-statism, atomization, Islam as an ideology, transborderism.

### **Постановка проблеми.**

До початку ХХІ ст. тероризм виріс у вид зовнішнього збройного насилля, що надав можливість застосувати асиметричний удар (11 вересня 2001 р.) проти центральної держави сучасної міжнародної системи. Незважаючи на поступове згасання могутності, США в цей період залишались найпотужнішим актором як в економічній, так і у військовій сферах. Відповідно, аналізований феномен надав чи не єдину можливість опосередкованого впливу як на політичну систему США, так і на політичні процеси у світі загалом. На наш погляд, ця країна була обрана для найбільш масштабного теракту не лише тому, що це держава-гегемон, яка підтримує світову систему та безпеку. Слід урахувати також і те, що, зокрема, Нью-Йорк був найбільш потужним центром світової економіки та, по суті,

штаб-квартирою транснаціональної буржуазії. Ураховуючи зазначене, вважаємо за необхідне детально розглянути основні ознаки міжнародного тероризму, що надали певним транснаціональним угрупованням можливість впливати на глобальний політичний процес.

### **Аналіз попередніх досліджень та публікацій.**

Різноманітні проблеми дотичні до феномену «міжнародний тероризм» починають активно розроблятися у другій половині ХХ ст., коли його наслідки стали суттєво впливати на глобальний політичний процес. Заявленій тематиці присвячували свої дослідження такі західні вчені: Л.Бремер [Bremer 1987], А.Б'янкі [Bianchi 2007], Е.Стахельські [Стахельські 2014], Б.Хоффман [Hoffman 1998], З.Бжезінський [Бжезінський 2012], І.Валлерстайн [Wallerstein 2007]. Вітчизняні науковці також

опублікували достатньо велику кількість розвідок з теми, заявленої у нашій роботі. Серед них слід назвати Р.Войтовича [Войтович 2010], С.Телешуна [Телешун 2005], О.Балацьку [Балацька 2018], І.Кононова [Кононов 2014] та інші. Однак, останні події у світі, у тому числі, неочікуваний напад ХАМАС в Ізраїлі, вимагають деталізації ключових властивостей міжнародного тероризму, що перетворили цей феномен у потужний інструмент тиску на глобальну політичну систему.

**Метою дослідження** є встановлення та аналіз основних характеристик міжнародного тероризму, що дозволили йому виступити потужним інструментом впливу на глобальний політичний процес.

#### **Виклад основного матеріалу.**

Однією із ключових властивостей міжнародного тероризму слід уважати непередбачуваність цього виду зовнішнього збройного насилля світовим системам безпеки, зокрема ООН [Vader 2020: 134-135]. Окрім того, очевидно є складність організації ефективної протидії, оскільки основні інструменти останньої розраховані тиснути на владні структури певної держави, а не на розосереджене в просторі транскордонне терористичне угруповання. Незважаючи на зазначене, разом із першими проявами міжнародного тероризму, світове співтовариство починає формувати законодавство та практику протидії цьому явищу у межах структур ООН. Так, теракти в цивільній авіації кінця 1960-х – початку 1970-х рр. спонукали до створення перших регулятивних актів у цій сфері. До них належить Конвенція про злочини та деякі інші акти, здійснені на борту повітряних суден (Токіо, 1963 р.); Конвенція про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден (Гаага, 1970 р.); Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації (Монреаль, 1971 р.) [Adams et al. 2011].

Одним із перших комплексних регулятивних актів, що був прийнятий після теракту на Мюнхенській Олімпіаді 1972 р., є резолюція Генеральної Асамблеї ООН про боротьбу з міжнародним тероризмом № 3034 від 16 грудня 1972 р. Цей документ передбачав

створення спеціальної комісії при ООН, до складу якої увійшли представники 34 держав. За період існування цієї структури було зроблено та прийнято 11 спеціальних конвенцій та протоколів [Adams et al. 2011]. Зокрема, міжнародне законодавство в аналізованій сфері було доповнене Конвенцією про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, зокрема, дипломатичних агентів (Нью-Йорк, 1973 р.) [Конвенція 1973], Європейською конвенцією про боротьбу з тероризмом (Страсбург, 1977 р.) [Європейська конвенція 1977]; Міжнародною конвенцією про боротьбу із захопленням заручників (Нью-Йорк, 1979 р.) [Міжнародна конвенція 1977]; Конвенцією про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства (Рим, 1988 р.) [Конвенція 1988].

Протягом 1990-х рр., у зв'язку з посиленням терористичної активності після операції «Буря в пустелі», було прийнято декілька міжнародно-правових документів в аналізованій сфері, а саме: Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом (Нью-Йорк, 1997 р.) [Міжнародна конвенція 1997] та Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму (Нью-Йорк, 1999 р.) [Міжнародна конвенція 1999]. Окрім того, Рада Безпеки ООН у 1999 р. прийняла дві резолюції: № 1267 та 1269, спрямовані проти діяльності та фінансування руху «Талібів» [Resolutions 1999].

Загалом, основні напрямки боротьби з міжнародним тероризмом були викладені в «Декларації про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму», затвердженій Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 49/60 від 9 грудня 1994 р. У документі зазначається: «акти, методи та практика тероризму є грубим нехтуванням цілей і принципів ООН, що може загрожувати міжнародному миру та безпеці, ставити під загрозу дружні відносини між державами, перешкоджати міжнародному співробітництву й призводити до підриву прав людини, основних свобод і демократичних основ суспільства [Декларація 1994].

Однак, увесь комплекс запроваджуваних контртерористичних заходів до необхідного

результату, як відомо, не призвів. Яскравим свідченням цього і стали теракти 11 вересня 2001 р. у США. Наступного дня після цих подій Радбез ООН приймає резолюцію 1368, що, по суті, повертала в міжнародну практику розширені можливості в здійсненні державами військових заходів як індивідуально, так і колективно. Окрім того, терористичні акти були кваліфіковані як загроза міжнародному миру та безпеці. Загалом, більшість науковців уважає, що після 11 вересня почав формуватися глобальний контртерористичний режим [Bianchi 2007]. До 11 вересня контртерористичні конвенції ООН загалом були строка-тою мозаїкою, проте, після нападів у США, міжнародні норми щодо боротьби з тероризмом набули більш обов'язкового для держав характеру.

Зокрема, у резолюції Радбезу ООН № 1373 від 28 вересня 2001 р. уже містились норми, що прямо зобов'язували держави виконувати всі прийняті раніше конвенції цієї сфери та приписи, що містились у цьому акті. Згідно з цим міжнародно-правовим документом було створено Контртерористичний комітет з досить широким спектром повноважень та функцій. Так, діяльність цієї структури спрямовується на моніторинг виконання конвенцій, резолюцій та прийнятої у 2006 р. Глобальної контртерористичної стратегії ООН; а також на допомогу в налагодженні ефективної протидії тероризму на національному рівні країн-членів організації та на координацію допомоги в цій сфері [Резолюція 2001].

Паралельно із зазначеним вище процесом США переходить до широкомасштабної військової боротьби з тероризмом. Збройний примус, що до 2001 р. застосовувався точково, за рахунок обмежених у часі операцій, після 11 вересня набув характеру більш масштабної й тривалої глобальної «війни з тероризмом». Отже, у відповідь на поширення міжнародного тероризму з'явився такий різновид збройного насилля, як «війна з тероризмом», оголошена Дж. Бушем-молодшим після теракту 11 вересня 2001 р. [Бжезінський 2012: 103]. Цей феномен через моральну складову автоматично зараховують до категорії «справедлива війна». Однак, більшість критеріїв

останньої не сумісні з таким явищем, як «війна з тероризмом».

До ключових критеріїв кваліфікації збройного насилля як «справедливої війни», які зумовлюються принципами міжнародного гуманітарного права, належать легітимна влада, раціональна вірогідність успіху, добрі наміри, крайня міра, диференціація населення на цивільне й військове та справедливі причини [Бадер 2018: 300]. Якщо йдеться про «війну з тероризмом», критерій легітимної влади втрачає актуальність тому, що терористичні угруповання, проти яких ведеться боротьба, не мають легітимного та законного керівництва, відповідно, відсутні інститути, які могли б ухвалювати юридично значущі рішення про необхідність війни.

У межах «війни з тероризмом» утрачається здатність диференціації населення та споруд на військові й цивільні. За таких умов, цивільне населення може бути осередком терористичної загрози, а бойові загоны можуть переховуватися в будівлях звичайних громадян та використовувати їх для маскування. Відповідно, цивільні споруди можуть ставати ціллю атаки з боку супротивника. Загалом, у межах терористичної діяльності принцип диференціації населення суттєво викривлюється, оскільки тут широко використовується цивільне населення і його частини долучаються до цієї боротьби.

«Війна з тероризмом» не може відповідати й критерію крайньої міри. Військові акції в її межах є спонтанною, швидкою відповіддю на короткострокову терористичну загрозу. Тобто зазначене фактично унеможливує використання спочатку альтернативних засобів попередження війни. Загалом застосування принципу крайньої міри унеможливується тим, що супротивник, як правило, не має власної, визнаної світовим співтовариством території та легітимної влади.

Під час класифікації «справедливої війни», обов'язковим є такий критерій, як добрі наміри, що передбачає доведення його моральності. У випадку «війни з тероризмом» цей чинник практично не обґрунтовується, подібна боротьба, апріорі, вважається такою, оскільки ведеться проти явища, що

безапеляційно характеризується втіленням зла. Відповідно, «війна з тероризмом» в абсолютній більшості випадків позиціонується як позитивна й не піддається жодній критиці. На подібних засадах базується обґрунтування й такого критерію, як справедливі причини. У світовому співтоваристві немає жодних сумнівів щодо того, що захист людства від тероризму є справедливою причиною початку бойових дій. Зрозуміло, що за таких умов відпадає навіть необхідність пошуку реальних та аргументованих причин застосування збройного насилля.

Наведенням вищезазначених тез ми в жодному разі не намагались виправдати діяльність міжнародних терористичних угруповань. Нашим завданням було продемонструвати абсолютну невідповідність традиційних засобів воєнно-політичного впливу під час боротьби проти аналізованого глобального та позасистемного явища. На наш погляд, ця неефективність безпосередньо пов'язана з такими основними ознаками міжнародного тероризму, як антиетатичність та транскордонність.

Ілюструє зазначені вище ознаки протистояння між Ізраїлем та ліванським рухом «Хезболла» в 2006 р., або сьогоднішню операцію проти «ХАМАС». Зокрема, уряд Лівану не оголошував війну Ізраїлю, а урядові сили не брали участі у воєнних діях. Тож, маємо конфлікт між державою та озброєним масовим соціально-політично-релігійним рухом сусідньої держави. Слід додати, що конфлікт між Ізраїлем та «Хезболлою» не був конфліктом за територію (територіальні претензії не були основним мотивом для жодної зі сторін) або за владу всередині держави (класичної «громадянської війни») [Бадер 2020: 234]. Ще один яскравий приклад – це протистояння США із союзниками, з одного боку, та міжнародної неурядової мережі «Аль-Каїди» й осередками більш широкого та розмитого транснаціонального радикально-ісламістського руху – з іншої. Слід додати, що ці осередки хоч і натхненні прикладом «Аль-Каїди» та керуються її ідеологією, але не обов'язково підтримують з нею прямі контакти. Окрім того, в цьому транснаціональному «позасистемному» конфлікті

збройне протистояння не прив'язане до будь-якої конкретної території. Акції терористів та американська «війна з тероризмом» може вестись у будь-якому регіоні світу [Бадер 2020: 235].

На практиці антиетатичність та транскордонність реалізуються за допомогою мережевого характеру застосування цього виду зовнішнього збройного насилля. Загалом, сучасні терористичні організації будують свою структуру за типом павутини. Зазначене задає підвищену стійкість до зовнішніх впливів та гнучкість у застосуванні. Слід додати, що елементами мережевих структур є як самостійні групи, так і окремі індивіди. Для виконання конкретних завдань вони можуть об'єднуватися, а потім тимчасово переривати свою діяльність, забезпечуючи надійність існування всієї мережі [Бадер 2020: 235].

Уважається, що основні положення побудови терористичної діяльності за мережевим принципом сформулював лідер єгипетської «Джихад ісламі» та «Аль-Каїди» Айман аль-Завахірі. Зокрема, він зазначав, що необхідно створювати невеликі групи, найбільш придатні в боротьбі проти ворога. Також він стверджував, що одним із найбільш ефективних засобів є використання готовності моджахедів до самопожертви. Окрім того, терорист наголошував, що кожен регіон і країна вимагає вироблення адекватної стратегії ведення джихаду. Загалом, сучасні терористичні мережі складаються з низки невеликих автономних структур, до яких входять не більше трьох-п'яти осіб, лише яким відомий їхній керівник, а він знає тільки свого безпосереднього керівника. Окрім того, мережа, як правило, структурована на три секції – політична, економічна та, безпосередньо, бойова, а особи, які до них входять не пересікаються між собою [Бадер 2020: 235-236].

Ще однією особливістю є практично повна фінансова незалежність терористичних організації. Зокрема, останнє, на думку колишнього директора ФБР Р.Мюллера, призводить до високої мобільності, адаптивності та суттєво ускладнює виявлення терористичної мережі. Так, управлінська ієрархія сучасних терористичних організацій стає все більш

завуальованою, а окремі групи, що входять до неї, можуть діяти майже автономно та, навіть, існувати самостійно. Загалом мережева структура тероризму, охоплює сьогодні цілі геополітичні регіони. Ця структура може розширюватися або звужуватися, залежно від наявної воєнно-політичної обстановки та тих ресурсів і цілей, які ставляться перед бойовими організаціями терористів [Testimony 2004: 2].

Наведені особливості міжнародного тероризму цілком узгоджуються із тезами І.Валлерстайна щодо зменшення на початку 2000-х рр. ролі держав у міжнародній системі та суттєвим зниженням їхніх можливостей у забезпеченні внутрішньополітичної безпеки. У зв'язку з цим, на думку дослідника, досить поширеним явищем стане створення приватних воєнізованих організацій етнокультурними групами, місцевими общинами, кримінальними угрупованнями, транснаціональними корпораціями та релігійними об'єднаннями [Wallerstein 1992: 25]. Окрім того, автор стверджує, що в таких умовах функції держави в розрізі забезпечення захисту, безпеки та добробуту для окремих індивідів, будуть переймати групи, об'єднані на основі етнічної, мовно-релігійної, родової, гендерної та іншої ідентичності [Wallerstein 2000: 451].

Ще однією особливістю сучасного міжнародного тероризму є ісламська ідеологія, яка створює можливість для реалізації впливу на глобальні політичні процеси. Наголосимо, що ідеологія в межах аналізованого явища відіграє одну із основних, а подекуди й ключову роль. Терористичні угруповання формуються на добровільних засадах, а їхні члени повинні бути фанатично налаштованими та готовими пожертвувати навіть своїм життям заради успіху загальної справи [Hoffman 1998: 112-113].

Е.Стахельські в одній із найбільш ґрунтовних статей, присвячених соціально-психологічній зумовленості тероризму зазначає: «Хоча дегуманізація раціоналізує масове вбивство невинних людей членами терористичної групи, додаткова фаза обумовлення допомагає запобігати виникненню каяття після акту вбивства. Демонізація, п'ята фаза соціально-психологічного процесу

зумовлення, відбувається, коли члени культу стають переконаними, що ворог перебуває в союзі з дияволом і космічним злом. Оскільки більшість культур визначають «добро» щодо «зла», демонізація – широко доступна стратегія обумовлення. Згадка Сполучених Штатів як «Великого Сатани» є прикладом культурної демонізації. Оскільки більшість культур також реабілітує тих, хто бореться проти зла й знищує його, демонізація просто каналізується та посилюється терористичними групами. Якщо член терористичної групи по-справжньому переконаний, що ворожі люди похилого віку, жінки і діти – злі істоти, то вбивство їх не тільки природно; це необхідно, благородно і винагороджено тими, кого цей адепт поважає» [Стахельські 2014: 192].

Проведений нами раніше аналіз появи та розвитку тероризму дозволяє зазначити, що ідейним підґрунтям такої діяльності поставала націоналістична, ультраліва та релігійна ідеологія, за умови їх радикалізації та повного й безкомпромісного заперечення соціально-політичного устрою, за зміну якого ведеться боротьба [Бадер 2020: 221-226]. Однак, лише релігійне вчення, засноване на доктринах ісламу, виявилось здатним стати ідеологічною основою для створення й поширення міжнародного тероризму.

З усіх світових релігій лише іслам висунув доктрину, яка могла обґрунтовувати глобальну терористичну боротьбу. Особливостями ісламу, що надало можливості саме цій релігії стати ідеологічною основою міжнародного тероризму, однозначно, є взаємопов'язаність та переплетеність у ній абстрактно-морального та раціонально-політичного. Так, з'явившись у VII ст., іслам практично одразу став ідеологічною основою деспотичної монархії – типової для світ-імперії політичної системи, у якій влада правителя ніяк не обмежувалась та не могла бути поділена на складові, зокрема, на релігійну та світську. У загальних рисах цей політичний компонент зберігся в мусульманстві й сьогодні.

І.Кононов у вказаному контексті висловлює декілька важливих для нашого аналізу тез. По-перше, поділ радикального ісламу на дві течії, зокрема, на ісламізм, пов'язаний з

сучасною політизацією цієї релігії, та фундаменталізм, спрямований на відновлення та суворе дотримання норм Корану й Суні, є умовним. Здебільшого вони взаємодоповнюють та посилюють одна одну. По-друге, автор припускає, що «...тут, мабуть, маємо справу з особливою версією ісламського глобалізму. Однак, це глобалізм для мусульман, де немає місця для іновірів. Така версія глобалізму поки знаходитиме все нових прихильників. Іслам намагається відповісти на найважливіші питання виживання людства й формулює ці відповіді з переконливістю релігійної догми». По-третє, І.Кононов наголошує, що іслам сьогодні справді став глобальним явищем, він концентрується не лише в регіоні арабських країн, а поширений по всьому світі, зокрема, й у країнах центру [Кононов 2014].

Остання із зазначених тез чітко корелюється з позицією І.Валлерстайна щодо того, що на початку 2000-х рр. суттєвою проблемою для країн центру світ-економіки стануть міграційні процеси з периферії. Високий відсоток емігрантів у поєднанні з обмеженістю їх у соціально-політичних правах закладають основу нестабільності в державах ядра [Wallerstein 2000: 444]. Окрім того, зазначене, на наш погляд, є ще однією умовою, що надає можливості реалізації сучасного мережевого міжнародного тероризму.

У процесі розкриття поставленої проблеми слід також урахувати тези О.Балацької, зокрема те, що сьогодні ідеологічною основою тероризму є вже не шійтська, а сунітська течія ісламу. Це суттєво впливає на поширення та глобалізацію цього виду зовнішнього

збройного насилля, оскільки більшість мусульман у світі (близько 90 %) є саме сунітами. «Даний процес виражається в поширенні ідеології салафітського спрямування, зокрема вагабізму. Більшість терористичних організацій сучасності – це сунітські угруповання салафітсько-джихадистського напрямку, найнебезпечнішими серед яких є «Ісламська держава», «Аль-Каїда», «Боко Харам», «Талібан» [Балацька 2018: 154-155].

#### **Висновки.**

Таким чином, до ключових ознак міжнародного тероризму слід віднести: непідпорядкованість діяльності терористичних угруповань міжнародним системам безпеки, зокрема ООН, та обмеженість засобів останньої у тиску на позадержавного суб'єкта. Другою ознакою є антиетатичність та транскордонність, що на практиці реалізується через мережевий характер застосування цього виду зовнішнього збройного насилля. До третьої ознаки належить іслам як ідеологія аналізованого феномену. Думки більшості дослідників збігаються в тому, що саме іслам є тією силою, що підпорядковує єдиним цілям децентралізовані та, навіть, атомізовані структурні компоненти сучасного міжнародного тероризму. Водночас, в академічному середовищі є суттєві розбіжності в розумінні основ цього явища, а саме у визначенні першорядності соціально-економічного (соціальне розшарування в сучасному світі) або культурно-релігійного (боротьба за глобальне поширення ісламу) фактору. На розв'язання заявленого протиріччя ми плануємо спрямувати зусилля у наступних розвідках.

#### **Бібліографічні посилання**

- Adams, N., Nordhaus, T., Shellenberger, M. *Counterterrorism since 9/11. Evaluating the Efficacy of Controversial Tactics*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://www.oodaloop.com/wp-content/uploads/2015/03/CT-Since-9-11\\_by\\_Breakthrough.pdf](https://www.oodaloop.com/wp-content/uploads/2015/03/CT-Since-9-11_by_Breakthrough.pdf) (дата звернення 06.06.2024).
- Bader, A.V. (2000). Essence and definition of terrorism as a kind of armed violence. *European Journal of Humanities and Social Sciences Scientific journal*, 2, 132-135.
- Bianchi, A. (2007). Assessing the Effectiveness of the UN Security Council's Anti-terrorism Measures: the Quest for Legitimacy and Cohesion. *The European Journal of International Law*, 5, 881-919.
- Bremer, L.P. (1987). *Counter-Terrorism, Strategy and Tactics*. Washington, D.C.: US Department of State, Bureau of Public Affairs, Office of Public Communication, Editorial Division. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://books.google.com.ua/books/about/Counterterrorism\\_strategy\\_and\\_tactics.html?id=OV9KAQAAMAAJ&redir\\_esc=y](https://books.google.com.ua/books/about/Counterterrorism_strategy_and_tactics.html?id=OV9KAQAAMAAJ&redir_esc=y) (дата звернення 07.06.2024)

- Hoffman, B. (1998). *Inside terrorism*. London: Victor Gollancz.
- Resolutions adopted by the Security Council in 1999. *United Nations Security Council* [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-adopted-security-council-1999> (дата звернення 09.06.2024)
- Testimony of Robert S. Mueller III Director Of Federal Bureau of Investigation before the Select Committee on Intelligence of the United States Senate*. 24.02.2004 [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://irp.fas.org/congress/2004\\_hr/022404mueller.pdf](https://irp.fas.org/congress/2004_hr/022404mueller.pdf) (дата звернення 07.06.2024)
- Wallerstein, I. (1992). Capitalist Civilization. Wei Lun Lecture Series II. *Chinese University Bulletin*, 23, 5-26.
- Wallerstein I. (2000). *The Essential Wallerstein*. New York: The New Press.
- Wallerstein I. (2007). *Precipitate Decline: The Advent of Multipolarity*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://iwallerstein.com/wp-content/uploads/docs/HARVIR7!.PDF> (дата звернення 26.05.2024)
- Бадер, А.В. (2018). Політико-правове регулювання збройного насилля в міждержавних відносинах. *Гілея: науковий вісник*, 128, 299-302.
- Бадер, А.В. (2020). *Політичні системи та збройне насилля: цілісно-системний аналіз*. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».
- Балацька, О.Б. (2018). *Політичне насилля як політико-культурний феномен: специфіка, детермінація, тенденції: монографія*. Старобільськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка».
- Бжезінський, З. (2012). *Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади*. Львів: Літопис.
- Войтович, Р. (2010). Глобальний тероризм як виклик суспільному розвитку. *Вісник Національної академії державного управління при Президенті України*, 4, 5-17.
- Декларації про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму від 09.12.1994р. *LIGA 360*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/MU94322> (дата звернення 09.06.2024)
- Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27.01.1977р. *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_331#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text) (дата звернення 09.06.2024)
- Конвенція про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки морського судноплавства від 10.03.1988р. *Офіційний вебпортал парламенту України* [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_220#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_220#Text) (дата звернення 09.06.2024)
- Конвенція про запобігання та покарання злочинів проти осіб, які користуються міжнародним захистом, у тому числі дипломатичних агентів від 14.12.1973р. *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_389#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_389#Text) (дата звернення 09.06.2024)
- Кононов, І.Ф. (2014) *Глобальний виклик тероризму: співробітництво і конфлікти великих держав*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.academia.edu/8257817> (дата звернення 08.06.2024)
- Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 15.12.1997р. *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_374#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text) (дата звернення 09.06.2024)
- Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12.1999р. *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_518#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text) (дата звернення 09.06.2024)
- Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників від 17.12.1979р. *Офіційний вебпортал парламенту України*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_087#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_087#Text) (дата звернення 09.06.2024)
- Резолюція Ради Безпеки ООН №1373 від 28.09.2001р. *LIGA 360*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ips.ligazakon.net/document/MU01045> (дата звернення 09.06.2024)
- Стахельські, Е. (2014). Терористів роблять, ними не народжуються: створення терористів, використовуючи соціально психологічне обумовлення. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, 10(239), 188-197.
- Телешун, С. (2005). Сучасний тероризм - українські реалії. *Політичний менеджмент*, 1, 163-169.



## References

- Adams, N., Nordhaus, T., Shellenberger, M. *Counterterrorism since 9/11. Evaluating the Efficacy of Controversial Tactics*. Retrieved June 6, 2024 from [https://www.oodalooop.com/wp-content/uploads/2015/03/CT-Since-9-11\\_by\\_Breakthrough.pdf](https://www.oodalooop.com/wp-content/uploads/2015/03/CT-Since-9-11_by_Breakthrough.pdf)
- Bader, A.V. (2000). Essence and definition of terrorism as a kind of armed violence. *European Journal of Humanities and Social Sciences Scientific journal*, 2, 132-135.
- Bader, A.V. (2018). Polityko-pravove rehuliuвання zbroinoho nasyllia v mizhderzhavnykh vidnosynakh [Political and legal regulation of armed violence in interstate relations]. *Hileia: naukovyi visnyk*, 128, 299-302. (in Ukrainian)
- Bader, A.V. (2020). *Politychni systemy ta zbroine nasyllia: tsilisno-systemnyi analiz* [Political systems and armed violence: a holistic-systemic analysis]. Starobilsk: DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka». (in Ukrainian)
- Balatska, O.B. (2018). *Politychne nasyllia yak polityko-kulturnyi fenomen: spetsyfika, determinatsiia, tendentsii* [Political violence as a political and cultural phenomenon: specificity, determination, trends]: monohrafiia. Starobilsk: DZ «LNU imeni Tarasa Shevchenka». (in Ukrainian)
- Bianchi, A. (2007). Assessing the Effectiveness of the UN Security Council's Anti-terrorism Measures: the Quest for Legitimacy and Cohesion. *The European Journal of International Law*, 5, 881-919.
- Bremer, L.P. (1987). *Counter-Terrorism, Strategy and Tactics*. Washington, D.C.: US Department of State, Bureau of Public Affairs, Office of Public Communication, Editorial Division. Retrieved June 7, 2024 from [https://books.google.com.ua/books/about/Counterterrorism\\_strategy\\_and\\_tactics.html?id=OV9KAQAAMAAJ&redir\\_esc=y](https://books.google.com.ua/books/about/Counterterrorism_strategy_and_tactics.html?id=OV9KAQAAMAAJ&redir_esc=y)
- Bzhezynskyi, Z. (2012). *Stratehichne bachennia: Ameryka i kryza hlobalnoi vlady* [Strategic vision: America and the crisis of global power]. Lviv: Litopys. (in Ukrainian)
- Deklaratsii pro zakhody shchodo likvidatsii mizhnarodnoho teroryzmu vid 09.12.1994r. [Declarations on measures to eliminate international terrorism dated December 9, 1994]. *LIGA 360* Retrieved June 9, 2024 from <https://ips.ligazakon.net/document/MU94322> (in Ukrainian)
- Hoffman, B. (1998). *Inside terrorism*. London: Victor Gollancz.
- Kononov, I.F. (2014) *Hlobalnyi vyklyk teroryzmu: spivrobotnytstvo i konflikty velykykh derzhav* [The global challenge of terrorism: cooperation and conflicts of great powers]. Retrieved June 8, 2024 from <http://www.academia.edu/8257817> (in Ukrainian) (in Ukrainian)
- Konventsiiia pro borotbu z nezakonnymy aktamy, spriamovanymy proty bezpeky morskoho sudnoplavstva vid 10.03.1988r. [Convention on Combating Illegal Acts Against the Safety of Maritime Navigation dated March 10, 1988]. *Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy* Retrieved June 9, 2024 from [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_220#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_220#Text) (in Ukrainian)
- Konventsiiia pro zapobihannia ta pokarannia zlochyniv proty osib, yaki korystuiutsia mizhnarodnym zakhystom, u tomu chysli dyplomatychnykh ahentiv vid 14.12.1973r. [Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against Persons Enjoying International Protection, including Diplomatic Agents of December 14, 1973]. *Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy*. Retrieved June 9, 2024 from [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_389#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_389#Text) (in Ukrainian)
- Mizhnarodna konventsiiia pro borotbu iz zakhoplenniam zaruchnykiv vid 17.12.1979r. [International Convention on Combating Hostage Taking dated December 17, 1979]. *Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy*. Retrieved June 9, 2024 from [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_087#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_087#Text) (in Ukrainian)
- Mizhnarodna konventsiiia pro borotbu z bombovym teroryzmom vid 15.12.1997r. [International Convention on Combating Bomb Terrorism of 12/15/1997]. *Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy*. Retrieved June 9, 2024 from [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_374#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text) (in Ukrainian)
- Mizhnarodna konventsiiia pro borotbu z finansuvanniam teroryzmu vid 09.12.1999r. [International Convention on Combating the Financing of Terrorism dated December 9, 1999]. *Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy*. Retrieved June 9, 2024 from [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_518#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text) (in Ukrainian)
- Resolutions adopted by the Security Council in 1999. *United Nations Security Council*. Retrieved June 9, 2024 from <https://www.un.org/securitycouncil/content/resolutions-adopted-security-council-1999>
- Rezoliutsiia Rady Bezpeky OON №1373 vid 28.09.2001r. [UN Security Council Resolution No. 1373 dated September 28, 2001] *LIGA 360*. Retrieved June 9, 2024 from <https://ips.ligazakon.net/document/>

[MU01045](#) (in Ukrainian)

- Stakhelski, E. (2014). Terorystiv robliat, nymy ne narodzhuiutsia: stvorennia terorystiv, vykorystovuiuchy sotsialno psykhologichne obumovlennia [Terrorists are made, not born: creation of terrorists using social psychological conditioning]. *Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka*, 10(239), 188-197. (in Ukrainian)
- Teleshun, S. (2005). Suchasnyi teroryzm - ukrainski realii [Modern terrorism - Ukrainian realities]. *Politychnyi menedzhment*, 1, 163-169. (in Ukrainian)
- Testimony of Robert S. Mueller III Director Of Federal Bureau of Investigation before the Select Committee on Intelligence of the United States Senate*. 24.02.2004. Retrieved June 7, 2024 from [https://irp.fas.org/congress/2004\\_hr/022404mueller.pdf](https://irp.fas.org/congress/2004_hr/022404mueller.pdf)
- Voitovych, R. (2010). Hlobalnyi teroryzm yak vyklyk suspilnomu rozvytku [Global terrorism as a challenge to social development]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy*, 4, 5-17. (in Ukrainian)
- Wallerstein I. (2000). *The Essential Wallerstein*. New York: The New Press.
- Wallerstein I. (2007). *Precipitate Decline: The Advent of Multipolarity*. Retrieved May 26, 2024 from <https://iwallerstein.com/wp-content/uploads/docs/HARVIR7!.PDF>
- Wallerstein, I. (1992). Capitalist Civilization. Wei Lun Lecture Series II. *Chinese University Bulletin*, 23, 5-26.
- Yevropeiska konventsiiia pro borotbu z teroryzmom vid 27.01.1977r. [European Convention on Combating Terrorism dated January 27, 1977]. *Ofitsiynyi vebportal parlamentu Ukrainy* Retrieved June 9, 2024 from [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_331#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text) (in Ukrainian)